

hol művészhistoriájának folyamata kényszeríti saját cselekvőségéről szólni, ezt azon büszkeséggel teszi, melly már Homer hőseit is bélyegzi. Az érdeklött Sz. János' egyháza képzi a' krónika' középpontját; sokszor van szó Brunellesco építő, Donatello szobrász, Lippi festő, Uccello' perspectivái, Robbia' agyagmunkái, Alberti építő, Masaccio, Fiesole, még Leonardo da Vinci felett is. Mind ezek felette bélyegző vonatkkal lépnek fel; gyakran találkozunk velük a' műteremen kívül is, halljuk remekműveikről szólni, 's beszédeik, távol a' művészet' idealismusától, a' műhely' practicus, technicus szávaival folynak, a' mi olly jól esik. A' munkába szőtt romanticus részek, millyen péld. Lippi' szerelme, 's az akkor virágzó olasz philologia ellen szórt gúny változatossá teszik a' kedves olvasatu munkát, noha másfelől egyes helyek' eredetisége (Aechtheit) ellen néhol kétséget támasztanak. Ha még is ezek Ghibertitől volnának, ezen, az iskola' emberei ellen folytatott oppositio felette emlékezetes, 's Marsilius Ficinus' platonismusával 's azon védelemmel, mellyel a' Mediciek a' régiség' ébredő ideálisabb tanulása iránt voltak, öszve-köttetés hozható. Különös figyelmet érdemelnek a' republicának a' Mediciek alatti political állapotjáról szóló, helyenként behintett, tudósítások: noha Gh. itt is a' művész' szemével lát, kinek a' művészetek' olly nagynemű barátjában, mint Cosmus volt, nem lehetett érdeket nem találni. Dramai talentummal festi a' republica' ezen fejlődése ellen kitört bossúságot; fogságát, száműzetését, 's végre visszatérését a' haza' atyjának, mint akkor Cosmus neveztetett. — A' könyv nem csak nemesen mulattató, hanem sokféle tekintetben oktató is.

FRANCZIA LITERATURA.

SZÉPLITERATURA.

9. *Ófrancia népdalok: gyűjté 's magyarázó jegyzetekkel kiadta hulai prof. Wolff.* („Altfranzösische Volkslieder“ német czímmel; egy ritka ófrancia kéziratból vett kivonatokkal együtt. Lipcse, 1831. 12rét).

A' francziák megszokták már költésök' történetét nem csak literaturájok' arany korára korlátozni, hanem visszatekinteni távolabb időkbe is; eleinte ugyan inkább antiquariusi

szempontból, de utóbb magának a' poesisnak illendő becslé-
sével is; sőt a' jelen idej romantos iskola a' középkorért
szinte göresös erőküddéssel küszködik. A' troubadouroknak
is találtattak barátai, kik ama' régi dalmokok' énekeit valóság-
gal feltámaszták, minekutána rólok elégszer volt ugyan szó,
de csak kevesen ismerték igazán, a' párizsi könyvtár' kézi-
ratai' pusztá megtekintéséből. Leginkább a' népköltés volt
mind eddig elmellőzve; mellynek figyelemre vétele bizonyo-
san szép sikert ígér. Mint lepték meg minden barátját a'
nemzeti poesisnak azon picardiai dalok, mellyeket a' német
„*Ausland*“ czímű folyóirat közle! Minthogy pedig a' tudósok
csak rövid idő óta vették tekintetbe a' francia költésnek
ezen alakulását; nem lehet csodálni hogy a' jelen gyűjtemény
kisebb, mint a' millyet olly nagy és énekszerető nemzettől
várnánk. A' kiadó szép olvasottsággal 's jártasságot mutató
ügyességgel foná több legújabb és régi gyűjteményekből ezen
dalkoszorút, melly a' francia népköltésnek a' szorosb érte-
lemben vett literaturához való viszonyát kimutatja. Egész a'
tizennegyedik századig Franciaországban úgy szólván min-
den poesis nemzeti volt. Ezen túl, 's a' tizenhatodik szá-
zadig, látjuk mikép a' nemzetiségnek egy más alakja fejlődött
ki, a' meunyen tudni illik ezen időszakban a' megyék' vi-
szonya is tetemesen változott, az ország' egészéhez képest.
Megtartá ugyan még mindenik sajátos színét; de a' közön-
ségesb érdekek lassanként kivonultak belőlök, Párizsban
egyesülendők. Így képződött a' tizenhetedik században egész
elhatározottságával az *udvari poesis*. Kivált a' politicai éne-
kek már most majdnem egyedül Párizsból indultak ki. Serege
a' világi énekeknek innen terjedezett el minden felé; nevezet-
esen a' *poissard stílust*, mellynek honja Párizs, a' katonák
hordák szét a' tartományokba. Ezekben XIV. Lajos óta már
csak bort és szerelmet tárgyazó dalok keletkeztek. *Wolff*-
nak igen helyes érszrevétele az, hogy a' népdalok' nem kis
része koránt sem a' néptől hanem inkább a' mívelt világ' költ-
őitől vette eredetét; mint a' németeknél Schiller' és Goethe'
némelly dalaik, 's nálunk Horvát Ádám, Csokonai, Vitko-
vics, Kisfaludy Károly, Vörösmarty és Czuczor' legszebb éne-
keik. A' fővárosnak ezen szellemi uralkodásából, melly a'
népinek olly szűk mezőt enged, kell azon nevezetes lettdol-
got (factum) magyarázni, hogy a' forradalom' kiütésétől egész
a' juliusi fölkelésig lefolyt, 's történetekben olly dús időköz,
számtalan szabadsági 's hadi dalai közt csak keveset terem-
te ollyat, melly, — mint egykor Taillefers' harczeneke —

a' francia nemzetet keresztúlhatotta; 's historiaiakká a' nagy számból csak a' *Ça ira*, a' *Marseillaise*, a' *Marche des Pyrénées*, a' *Carmagnole* (melly epigrammai, vad forrását egy hajthatatlan terroristicus gondolkodásmódnak alig nevezhető énekek), 's legújabbán a' *Parisienne* leve.

A' jelen gyűjteményben foglaltatott népdalok' érdeklősége különösen azon naivságban áll, mellyel a' francia character bennök nyilatkozik. Először is némelly régiebb költeményeket közül a' kiadó: *Les souhaits des hommes* és *La vit Sain Jehan Baptiste*. Amaz a' különféle rangok' előadása, mindenik közülök egy epigramma nemű négysoros versszakaszban szól tulajdon személyében. Nem annyira érdeklő poetai tekintetben, mint az erkölcsök és szokásokra nézve, mellyek benne festetnek. Emez, u. m. szent János' élete hihetőleg a' deák legenda után van rímekbe szedve. A' *Vaux de Vire* felette nevezetesek, mert alapját teszik a' mai vaudevilleknek. Nagyobb része *Olivier Basselin*től, egy normány kallóستól van, ki Vire-ben vagy annak vidékén a' tizennyedik század' közepe' táján született, 's 1419 felé halt meg. Véve vannak egy Caenben 1821ben kijött gyűjteményből (*Vaux de Vire d'Olivier Basselin, poète normand de la fin du XIVme siècle, suivis d'un choix d'anciens Vaux de Vire, de Bachanales et de Chansons; Poesies normandes soit inédites, soit devenues excessivement rares. Publiées par L. du Boix*). Derült kedv 's merész jovialitas lehel bennök; nagyobb része a' bort éneklő; de vannak köztök némelly szép férfias historiai énekek is a' francziának az angolokkal viselt háborúikról. A' *coq à l'âne* című dal azon hazudozást gunyolja, mellyel utasok azt, mit idegen földeken láttak, bővíteni 's czifrázni szokták. Az *Orgie*, had-ének, jeles és rhythmica' tekintetében is lelkes. A' sok bordal közt nevezetesek a' *Pour bien parler il faut bien boire; Le vin est un bon remède; Encore une chopine*. — Az ezekre következő negyvenkét normány dal valóságos népi hangok. Tavaszidalok, szerelmi panaszok, szarvakkal koszorús férj' gúnyolásai, hadi énekek: mind igen kecses és elmés. A' 72dik lapon álló dal nevezetes, minthogy kevés vonással tökéletesen visszaadja a' komoly francia dal' characterét. Az illendőség' hangja hallik benne; a' dictio ékes, 's a' panasz mellett is valóságot keres. Az a' gyöngéded, fájdalmas, magába fojtott epedés, melly pillantatot 's rejtett sohajtást is les, és a' német érzést bélyegzi, a' francia dalban nem találhatik; a' szerelem' abban nem csak *commercium animi*, hanem mindenkor *commercium corporis* is. A' *Chanson en patois normand* nevezetes,

minthogy teljes leírását adja egy paraszt ifju' öltözetének; de leljük ezt a' ruházatra fordított figyelmet egyéb (37, 28, 25d.) dalokban is. Az egész gyűjtemény' táncznótái közül a' *Branle double* és *Branle simple de village* bizonyosan a' legszebbek 's legnépibbek. Figyelmet érdemel azon historiai dal is (*Les Lansquenets à Caen*) mellyet a' francia történetekben ismeretes *Pierre de la Longue* nevű deák készíté. XI. Lajos német zsoldosokat (*Landsknecht*, innen *lansquenet*) fogadott, 's 1513b. Caenbe küldé husvét előtt való hétben az angol király' kikötésének megakadályoztatására. De ők gonosz nyavalyától sa nyargatva összepiszkolák az ágyakat, a' sert és bort korsó számra itták, egy szóval olly rozsul viselték magokat, hogy a' nép ellenök fellázadván rájuk támadt, pár százat megölt, 's a' többit, 6000 ember körül, a' városból kikergette: innen a' dal: *Fuyez vous en, ords vilains Lansquenets!* A' következő hat flamandi ének többnyire Brüsszelben eredt valóságos és jeles népdalok. Ezen képekkel bujálkodó 's hangzatos énekek átmenetelt formálnak a' meleg, szíves és gondolatokkal teljes német népdal' iránya felé: mellyekkel némelly tárgyaik is közösek. — Garguille' párizsi dalai is igen jók. T. i. 1628 körül Garguille, Gros Guillaume és Turlupin, a' hagyomány szerint három kenyersütő, a' *Porte St. Martin'* táján egy kis bálhelyet bérlettek 's impromptu-játékokkal mulattaták a' sokaságot. A' normány születésű Garguille vén butákat 's ostoba iskolamestereket játszott. Hordott pedig bő, pamutbélésű süveget, fekete bő mellényt veres újakkal és gombokkal, melly egész a' czombokig ért; övében pedig zseb volt, mellyből egy fatör látszott ki. Lábain papucs, fején tyúktollból paróka; ábrázatát hosszú szakállu álorcza fedé. A' 2d. dal tökéletesen visszaadja ezen csélcsap társaság' trágár szellemét; és sajnálni kell, hogy a' kiadó, ál kényeskedésből, melly a' népköltésnél helyén kívül van, ezen költőtül csak kevés dalokat közlött. Népcómoedia trágárság nélkül nem igen lehet el. Szüleményei olly kevéssé dámák' könyvtáraiba valók mint Suetonin vagy Aristophanes; a' literator pedig azt szedje a' mit lel, 's érzékét úgy mivelje, hogy abból is, a' mi illetén vastagságokban poetai, élelmet vehessen. Fátyolt fogunk-e a' képtárakban egy Callot vagy Höllenbreughel' festéseikre vonni, vagy azokat külön felaggatni, hogy valamelly aszszonyi lény bennök meg ne ütközzék? — A' vaudi és fribourgi cantonokban divatos schweizi dalok (prof. Wyss' gyűjteményéből: *Kuhreigen und Volkslieder*. Bern, 1826. 4.) csak olvasva elvesztik azon életet, mellyet a' muzsikai rhythmus

által nyernek; mind az által a' közlötteknek van belső becsök kivált a' savoyi herczeg' hadára 's vezérére, Carignani Kristófra írt gúnydalmak. — A' 142—150 lapokon találtató *Chans parisiennes* az újabb időkből valók, 's Garguille' dalaival a' legnagyobb választó-rokonságot mutatják. — Mind ezeket némelly *ófrancia daltüredékek* követik, mellyek az egészeknek feltalálását kívánatossá teszik. Része a' dalkezdeteknek Lillei születésü Jacquemars Gieléének, a' tizenharmadik század' vége felé írt *Renart le nouvel* című románjából vétetett, melly *Méon'* Renartjával 1826ban Párizsban adatott ki. — A' *toldalék* egy a' jénai egyetemi könyvtárban találtató ófrancia kéziratot ismertet meg: *Histoire de Gilion de Trasiignes et de Dame Marie sa femme*, melly némellyekben a' német *Grafen von Gleichen* regéhez hasonlít. *)

*) Nem hallgathatom el ez alkalommal egy buzgó ohajtásomat, melly sem helyén, sem idején kívül nincs. A' történet, úgy mint a' hagyomány, nem hágy kételkednünk, hogy nemzetünknek — élete' minden szakaszaiban — volt költése, voltak énekei. Azok tükrei a' koroknak, képei az erkölcsöknek, krónikái a' nyelvnek. Minél több maradványait a' népszónak mentjük meg a' feledségtől, annál több világosság terül történetinkre (mennyiben t. i. bennök a' századok' lelkét 's erkölcsét vizsgáljuk), annál teljeseb és termékenyebb szókincsünk, világosabb nyelvünk' története, épülete; gazdagabb szépliteratúránk' mezeje. Illyetén régiségeink — bármelly kevesek legyenek is azok — majd azt fogják bizonyítani, hogy népdalunk' tárgyai országosak is voltak, mire eddig 16. és 17d. századbéli könyveinkben a' gyakor *Ad notam* utasítások mutattak, mint nép szerte elterjedt énekekre, valamint az idézett kezdetesrok tárgyaikat hagyják sejtenuk. Nem hihető pedig, hogy a' mi még fenn volt a' nevezett századokban, midőn iróink 's nyelvünk' kedvellői' száma évenként növekedett, egy részt — talán nagy részt — fel ne íratott, össze ne gyűjtetett volna; legyenek tehát nyelvünk' baráti figyelemmel minden régi papirosdarabra, minden régi könyv' elő 's utólapjaira; tekintsek meg szorgalmasabban a' sok fárái 's nemzetségi könyv- és levélgyűjteményeket és táraikat stb: kétség kívül gyűlni fognak és szaporodni ebbeli materiáléink. 'S jöend majd egy, criticalai szellemmel 's dologismerettel kikészült nyelvész, az újra feltámasztott kincseket korok, tájak és tárgyak szerint elrendelendi, 's megvizsgálván,

10. *Ahasverus*. (Quinet Edgartól. Szabad német fordításban. Ludwigsburg, 1834. 8.).

Valósággal nevezetes költemény, egy az újabb francia romanticának legnevezetesebbjei közül, ámbár felette tarka, zavart kicsapongásai, a' romanticában is még a' *világost* szerető francziát tökéletesen talán ki nem elégítheti. A' mi e' műben tulságos, az mutatja leghatározottabban azon irányt, melyet jelenleg a' francia költés véssen. Elhagyta az végre ama' classicus simaságot, hideg phraseológiát; nem keresi többé a' stílus' bájjait finom fordulatokban: képeket vadász mostan, a' szavakat meleg, tarka festésekkel, metaphorákkal, melléznevekkkel éleszti; elhagyván Corneillet és Racinet, Shakespeare és Calderonhoz tért által. Képteljre nézve Quinet, Hugót és Janint is felülmulja töménytelen gazdagságával; 's e' tulság minden esetre characteristicus. Mutatja t. i. a' franczia szellem' nagy rugékonyságát 's hogy mennyire elavult korunkhoz képest a' classicusok' iskolája. Azonban, a' mennyiben tulság ez is, félő, hogy a' fiatal költők ekképen haladván, a' phantasiát túlfeszítvén, olly dagályba ne essenek, melly szükségképen ismét tulságos józanságra vezessen. — Második bélyegző sajátása ezen eposi műnek annak németsége; t. i. a' francia romános iskola jelennen szintannyira van a' germanomania által elfogódva, mint a' német classica iskola egy század előtt a' gallomaniától. A' németek akkor Corneille' és Racine' szemeivel tekinték a' régiséget; a' francziák most Goethe' és Tieck' szemeivel nézik a' középkort. Quinet *Ahasverusa* (vagyis az örök zsidó) tagadhatatlanul Goethe' Faustjának utánzatja, még nagyobb (Tiecktől kölcsönzött) költői szabadsággal. A' dolog e' tekintetben nincs egészen helyén, minden költésnek nemzetinek kell lenni. Egyébiránt Quinet az örök zsidóról való mondát sokkal lelkesebben és jobban használta, mint azt eddig az a' sok német költő tette, csakhogy, mint érintetett, kelletlenül többször emlékeztet Faustra, 's szelleme önkényt ez alá rendelkezik; de Goethe sem tudta tökéletesen meghódítani tárgyát, mikép teheté Quinet? Mind a' két monda egyiránt mély értelmű, egyiránt nehéz korunk' költői elkényezettei által felfogatni, kik közül Goethe sem válik ki, hanem feje azoknak. A' francziáknak, kik egyébiránt

historiai és philologiai kútforrások' méltóságába iktatandja: 's örömünk lesz e' részben is más mívelt — kivált a' spanyol, angol és német — nemzetekkel versenyt futtatni.

a' rettenetést kedvelik, nem illik ugyan a' német elkényeztettségbe esni; de rólok is igaz — ha nem hibázunk, Tiecknek — azon észrevétele, hogy az irtóztatóval való játék megett mindenkor némi pityergősség rejtezik. E' két poetai eszmével: *ördög* és *halál* nem kell üres játékot űzni. Az elsőbbik a' fausti monda' alapja, ez az örök zsidóé. Ki ezen mély eszméket szerencsésen kívánja használni, mindenek előtt kell, hogy azon homályos századok' komoly képzeleteit, mellyekből ezen mondák származnak, tisztelje; 's nem szabad neki hiu hitetlenséggel nagy philosophiai sophistasággal ezen dolgok' komolyságát rostálni: meg kell hagynia a' pokolnak és sírnek a' maga borzadalmait, mellyekkel a' népek' hite felruházta. Ezt tette az ördögre nézve Goethe Faust' első részében, 's azért olly jeles e' rész; a' másodikban már nem, 's így az előadás' minden hatalma sem bir bennünket azon lanthatag benyomásért kármentesíteni, mellyet az egész éreztet velünk; minthogy az ideát meghamisítva, a' rettenetes komolyságot kaczer hazudságba látjuk átváltoztatva. Már Quinet, fájdalom! a' második részt tüzte ki példányaul, 's Ahasverust egészen olly érzékeny 's gyengéd alakká alkotta, mint végül Goethe a' maga Faustját, 's a' halált olly silánynya és egykedvűvé, mint végül Goethe a' maga ördögét. Két dolgot hibázott el Quinet egészen: Először szerelmes lesz az örök zsidó, 's egy szerető angyallal vándorol, mi által az az egész hatás megsemmisítetik, mellyet neki, mint annyi századok' *magányos* zarándokának, 's mint élemedett, hervatag, minden életöröm iránt rég elfásult aggastyánnak a' rege szerint tennie *kell*. Másodszor: végül bírószerék elébe jut, Krisztustól kegyelmet nyer, 's örül, hogy *még tovább* is vándorolhat, mint boldog szellem mindig új világokban bujdoshatik: 's mi által eltöröltetik azon hatás, mellyet halál, 's a' legmélyebb nyugalom után ahítása által, mint halálig elcsüggedt 's még is örökké felzavart zarándoknak, mint egy az egész világon végig szakadatlanul űzött vadnak szükségképen tennie kellene. Mi komoly vagy borzasztó marad már a' rémzsidón, kit a' középkori népek' csodálatos képzelme teremtett: ha nem érzi magát többé magányosnak, mindenektől elhagyottnak; 's ha megszűnik örök bujdosását kínosnak találni?

Formája a' költeménynek dramai, de még korlátlanabb mint Fausté. Tieck' manírjában közbe szólnak virágok, fák, tenger, nap, hold, csillagok, sőt városok, tartományok is. A' költő azon nagy és méltó feladást tevé magának, mi szerint az egész természetet és történetet tündérkörébe bevoná,

és sokszor a 'dolgozók' legnagyobb gazdagságát legtalálóbban kevés szóban ki tudta fejezni. A' kezdetben mindazáltal ezt nem érte el. Az itt eléadott tereméstörténet gazdag szép gondolatokkal és képekkel: de távol sem közelíti meg azon elérhetetlen festést, mellyet Mózsés ad a' Teremés' első könyvében. 'S ugyan így járt a' költő Jézus' történetével is. De igazságtalanság lenne nem magasztalni azon lelkeséget, mellyel minden mellékrészeket kifestett.

A' történet Krisztusnak Galgothába menetelével kezdődik. Itt megtagadja tőle Ahasverus azon italt mellyet kért, 's a' padot, mellyen pihenni kívánt; és Krisztus átkot mond reá, mi szerint soha enyhületet szomjában, 's nyugalmat bujdosásában ne találjon. Nagy költői becsű scenák következnek, mellyek sajnáltatják velünk, hogy a' költő nem ragaszkodott mind végig a' monda' alaphélyegéhez. Ahasverus vissza akar menni házába, de elébe lép Mihály angyal, lángkardjával:

„*Mih.* Küszöböd elzárlott. Nem fogod többé általhágni.

Ah. Hadd hozzam ki elébb saruimat és övemem, és úti palástomat. *Mih.* Nincs reájok szükséged. Fájdalmid' szövete leszen köntösöd, a' szél, hó 's egy örök felhő' esője köpenyed. *Ah.* Nem ismerem utat Palaestinán kívül. *Mih.* A' gólya' röptét fogod követni: 's tuskéken bujdosni. *Ah.* Nevezd meg nekem a' városokat, mellyeket utamon találni fogok. *Mih.* A' városok, mellyeket utadon találandsz, mögötted el fognak sülyedni. A' népek, mellyeket reggel elhagyandasz, az estvét el nem fogják érni. *Ah.* Miből épültek falaik? *Mih.* Szunnyadnak még a' galagonya' bokra alatt, mint madár, szárnya alatt. Falaik' köve nyugszik még a' sziklában. Földei' gerendázata még erdőben van. Íves ablakai' lóherlevelei még most terem a' réten. *Ah.* Hova vezet utjok? *Mih.* Oda hova az mene, ki téged megátkozott. *Ah.* Mikép igazodom el ismeretlen erdőkben, mellyeket ösvény nem hasít? *Mih.* A' fenyéren lábad ismeretlen népek' küszöbébe akadand, mellyek karjokon elszunyadva nyugszanak. Te rájok fogsz kiáltani: ideje, hogy keljenek, és hogy urok Romában várja; vegyék le buzgányaikat, 's tegzeiket és nyilait a' falról.“

Szintilly szép az elüzt Ahasverus' beszélgetése a' viszhanggal. Nyugalmat keres; enyhítést, hajlékot, fenn hangon kért; a' viszhang pedig szint azon kemény szavakkal felel, mellyekkel ő Krisztus' kéréseit viszonzta.

A' romai birodalom' elenyészesét a' költő nem használta, sem a' keresztyének' üldöztetéseit, ámbár itt annyi poetai elem kínálkozott. Ama' müncheni „Volksbüchlein“ szerzője

(1827) az örök zsidó' regéjét olly egyszerűen beszéli, hogy azt Quinet' ragyogó színpompájával összehasonlítani nem lehet; de egy vonat gyönyörű benne. Ahasverus a' maga valódi zsidó makacsságában 's Krisztus iránti lángoló gyűlöletében a' legkíméletlenebb üldözések által kíván a' keresztyéneken boszút állani, 's szenvedelme' szomját azon keresztyén vérrel csillapítja, mellyet mint a' romaiakhoz beszegődött hóhér, ont. 'S a' mint száz meg száz keresztyén fejet levág, 's a' keresztyéneket mind öremest és öröместebben a' martirhalál felé rohanni látja, melly nekik a' legedésb jutalom 's legpompásb diadal: ömaga előtt elborzad, 's reménysugár villan át hirtelen elméjén, hogy az általa rég hiába ohajtott halált, mellyet mások olly örömmel szenvednek, ő is megelheti, ha Krisztushoz tér; 's elveti a' hóhérpallost, 's a' foglyok közé vegyül, 's halált kér. Melly vonás! szép 's való egyszersmind. — Quinet csak hamar a' középkorba teszi által olvasóját. — Első találkozásai az agg zsidónak 's az ifju Iyáynak naivok 's egy illy nagynemű költeményhez méltók. Rahel, ömaga nem tudva, hogy angyal, mint egyszerű leányzó 's jó keresztyén szól, az örök zsidót zarándoknak tartja, ki Jeruzsálemből jő; elfogódaltalanul kikérdezi, nem sejtven, milly fájdalmas emlékezeteket költ benne. De hogy később, mint amollyan fiatal nép, szerelembe esnek, megsemmisít minden tragikai illusiót, 's természet elleni. Az örök zsidótól nem választhatjuk el az aggkor', minden életörömök' megunását; 's lehet ugyan szánakodás', de nem szerelem' tárgya; 's ha egy védangyal' tiszta szerelme nem nézi a' kort, maradjon az teljesen szellemi, 's ne kölcsönözze színeit a' fiatal fris földi szerelemtől. Faust' példája nem menti a' szerzőt. Faust túltudós volt, ki épen akkor lépett ki tanuló kamrájából, hogy ördögös mesterség által megifjodva, az élet' buja élelmeibe rohanjon. Reá jól illett Don Juan' szerepe. Ellenben Ahasverusra nem, ki számüzetése előtt már atya, századokig bujdosott, 's minden alkalommal aggságáról 's életunalmáról emlékezik. 'S ezen scenákat kalandos karénekek váltják fel, mellyek hasonlólag elmés és szép tartalmok mellett sem illenek a' költemény' egészéhez. Így a' tündérek' kara ragyogó poesisával zavarja a' munka' illusióját, melly eredetileg keresztyén. A' poesis sokat enged meg, de nem illy ellenmondásokat egy philosophiai költeményben. Miután illy hibákon, de sok felséges allegoriákon is, mellyekben Quinetnek különös ereje van, keresztül vitt volna bennünket, az utolsó itélettel zárja be munkáját, hol, mint említetett, Krisztus' bocsánata után Ahasverus az egész nagy Minden' száz

világait akarja bejárni, 's Krisztus' kérdésére: „Nem fárasztott el első vándorlásod?“ felel: „Midőn te, uram, fölém emelted kezedet, veritékem megszáradt. Áldj meg, 's én még ez estve új, jövőd világokba vándorlok, mellyeket te már laktál.“ Ellenmondás. Az egyetemen végig zarándoklás vonzó lehet bárkire másra, csak az örök zsidóra nézve nem. 'S a' fennségesnek, mint a' szépnek is korlátoltság szükséges feltétele. Az egyetem' végtelenségéhez képest az örök zsidó' vándorlása kicsiny dolog, 's trágicus színt csak kiseded földgömbünk' határai közt nyér; azért a' földi illusio' körét nem kell vala' a' költőnek kinyitni, hogy milliárdnyi napok' fénye ne világíthasson bűvös homályába, mellyet csak megsemmisíthet. Fájdalom, hogy Burke Edmund' jeles könyve a' fennségesnek helytelen és helyes használatáról annyira el van feledve; annak tanulása épen a' romános költőknek volna legüdvösségesebb. Azért is mulattunk ezen különben gyönyörű, 's az új francia literaturában feltűnő poetai műnél: minthogy hibáiból is, mellyek leginkább az egészen *mint egészen* észrevehetők, tanulhatnak literaturánk fiatal' művelői.

PHILOSOPHIA.

II. *Lerminier: De l'influence de la philosophie du XVIII. siècle sur la législation et la sociabilité du XIX.* (Lerminier: a' XVIII. századbeli (francia) philosophiának a' XIX. századbeli törvényhozás és társaságra való befolyásáról. Párizs, 1833. 8.).

A' legelső kérdés, melly már e' címnek olvasásakor támad, az: philosophia volt-e az, mit a' XVIII. századbeli francia így nevezett? mi az élet és gondolkodásnak felületén uszkálva, a' napi jelenségek-, eredmények- 's tapasztalásokban olly hamar megnyugodott. Erre nehéz volna állítólag felelni; de hagyján! A' 18. század Franciaországban számtalan értekezések' tárgya volt, de kimerítve Lerminier által sincs még. Sokan köntösét és árnyékát vevék maga e' század helyett, 's felületét és hibáit természetének; mint ha valamely kornak csak teste és materialis élete volna. Sokan kelleltinél kevésbre, mások többre becsülik; némelylek nem tudták ellenmondásait összeegyeztetni, 's nem jöhetének tisztába fölötte. Lerminier is, a' mozgásnak ezen lelkes embere, el hagyja magát azon idő' csillámai által vakítatni, 's annak, érdeménél magasb helyet mutat ki: olly tévedés, mellyet francziának megbocsáthatni, midőn olly napokról szól, mellyekben hazája

a' többi, akkor még kiskorú Európára olly hathatós szellemi és erkölcsi befolyással volt.

Helyesen mondja Lermnier, hogy „a' 18d. század már a' 16ban született 's a' reformatio' eszmeharczában szoptattatott és neveltetett föl, midőn a' szellem' szabadsága 's a' vizsgálás' joga végre uraságra kapott, minthogy az, amaz eszmékkel egy eredetű; így a' 18d. század már benn rejtezik a' nantesi edictumban, 's a' westphaliai békekötésben, e' két chartában, mellyet az ész a' hatalomtól kicsikart. A' 17d. században az (t. i. a' 18d.) a' régi kényuraság által elnyomatni, 's élességét az udvari divaton, szépmesterségeken 's tudományokon elveszteni látszott; mindazáltal félig-fenn hangon morgott, 's két papja ment elő, philosophiai felkelést támasztván 's az eszméket mozgásba hozván: Fénelon egyházi schismáról 's új statusról tündökött; Massillon hercegekkel 's királyokkal úgy szólt mint egy tribunus plebis. 'S fellépett most maga a' 18d. század. Montesquieu megújította a' tudományt és történetet; utána jött Voltaire, a' theismus' és ép emberész' hirdetője; Diderot összefogta az egész emberi tudást, 's mindenre előtette tudományát; Rousseau végre az ember' és polgár' jogait kívánta vissza, helyre állítá a' vallásos érzést 's a' társaságot népfelségre alapítá. A' gondolat' ezen négy mesterében, ezen philosophusokban és művészekben él a' 18d. század, általok ébredtenek új eszmék, új hit, új törekedések. A' tett csak hamar követi az eszméket, mert a' philosophia' programja nem hazudik; hanem kezdődik kivitelök, 's nem gondolatban, mellyet könyvtárba teszünk le, vagy melly felett kellemeden vitatkozunk: mert egyszer kimondva, magához vonszanak, 's módosítják az egykorúak' világát. Eleinte tisztelettel dedicáltattak királyoknak és hercegeknek, 's a' legnagyobb fejedelmek: Fridrik, II. Katalin, II. József és Toscanai Leopold gondolóra vették; sőt hol a' fejek nem voltak illy adományokkal felruházva legalább az uralkodó ministerek — Aranda Spanyolországban, Pombal Portugaliában, Tanucci Nápolyban — tündöktek amazok' értelmében teendő reformokról 's új intézvényekről. Ugyan azon eszmék nyertek a' régi Bourbonok' ministertanácsában helyet és voksot, uralkodtak Choiseul, Malesherbes és Turgot által, 's midőn ezek elűzettek, XVI. Lajosnál is erősből ültek; az „alkotó gyűlés“ ezen eszmékből építé státuszjogát és törvényhozását. Nem volt soha század, philosophiaibb a' 18diknél; mint soha a' philosophia sebesebben 's alaposabban nem hódítá meg az emberi szellemet a' political világgal egyetemben“.

Az már most a' kérdés, hogy ezen, a' maga idejében olly fontos és munkás század nem függ-e össze a' jövendősséggel, 's így teljesen bevégezt-e; vagy az utolsó értelmi és társi előlépés nem olly szükséges és elkerülhetetlen pont-e, mellyből a' következő előlépések támadnak, és, valamelly, eszmékben dús, század a' következőt nem ejti-e teherbe. Lermnier épen azt akarja itt mutatni, hogy a' 18d. századnak a' 19dikre szükséges és elkerülhetetlen befolyása volt. E' végre az 1789 és 1830diki két forradalmat, mellyek negyvenévi közöttön által felelnek meg egymásnak, szorosán egymás mellé sorozta, 's így a' 18d. és 19d. századot, mint a' mellyeket ugyan azon egy gondolat hat által. De nagy századot csak úgy folytattunk, ha azt meghaladjuk. A' 19diknek nem szabad a' 18d. csak folytatni 's ismételni, hanem azt felül kell haladnia. Tudomány, művészet, vallás, törvényhozás, társasági alkotmány feladásunk nekünk is, mint Montesquieué, Voltairé, Dideroté 's Rousseaué volt; de nekünk nem illik azokat másolniunk, hanem be kell fejeznünk. A' 19d. századnak szép feladása e' munkát véghez vinni, mélyebb 's jobb studiumok, épebb ész, több nyugalom 's részrehajlatlanság, és nagyobb enthusiasmus által; az eszméknek és erkölcsöknek szorosabb összhangzásba kell jóniök, az új századnak kevesbbé kell philosophiainak mint politicainak és socialisnak lenni; 's minden népek' egyesítése 's ösztettestvérítése által meg kell valósítani ama nyolczvan évü aggastyán' szavait, mellyeket az mondott, midőn kezeit Franklin' fejére tette: *dieu et liberté!* Eddig Lermnier.

12. *Doctrine de Saint-Simon* (Saint-Simon' tanítmánya, Harmadik kiadás. Párizs, 1830. 8.).

13. *Religion Saint-Simonienne stb* (a' saintsimoni vallás; jóslatok' gyűjteménye. 2 köt. Párizs, 1832. 8.).

14. *Bibliographie Saint-Simonienne* (Saint-Simoni könyvtár, Fournel Henrik által. I. rész. 1802től 1832 végeig. Párizs, 1833, 8.).

A' saintsimonismus, a' mennyiben a' radicalismus' szellemét jeleli meg a' francia forradalom' második részében: a' historia' körébe tartozik; 's e' tekintetből ezen úgy nevezett rendszer' literaturája figyelmet érdemel. Fournelt, mint maga mondja, ezen rendszer' igazságtalan megítéltetése birta ezen bibliographia' összeírására, mellyben az ide tartozó irományok' czímeihez némelly historiai jegyzeteket is foglal, miket mi ezek felekezet' fő írásaiból, leginkább a' 12. szám alattiből kívánunk némileg pótlani. Mindenek előtt meg kell különböztetnünk e' felekezet' két fő célját, mellyek' elseje vallási, a'

másik politicalai. Erkölcsi tanításai annyira ellenkeznek a' polgárisodott nemzetek' fogalmaival társi összeköttetésekről, hogy ezekre nézve tartós behatással nem is lehetnek; 's valóban, közönséges megvettetését és utálatot arattak. Fontosabb a' második cél: azt hirdetik ugyan is e' felekezet' hívei azon néposztályoknak, mellyeknek birtokok nincs, hogy politicalai cloubbokat formáljanak, dolgozó egyesületek által támogatva; a' gyárnokot rontsa meg a' mesterember, a' földesurat a' földmivelő, ezt 's a' mesterembert pedig a' napszámos és zsellér. Polgárisodásnak nevezik a' saintsimoniak az anyagosságnak (materialisnak) és anyagikép hasznosnak kifejtését, politicalai hatóság' és felség' gyakorlásával egyetemben; a' religio, a' szellemi oldal az emberben nekik nem egyéb mint ábrándozás; ezéjök a' nagy csoport' nevében uralkodni. Illy elvek' fedező palástjául különféle kivihetetlen gazdasági tervek szolgálnak. Ez a' dolgok' jelen állapotja; történetileg érdekes még megvizsgálunk, illy rendszer mikép léphetett életbe 's tehetett némi haladásokat is. Mindenek előtt Saint-Simonról néhány szót, kit Fournel Jézus Krisztusnál is nagyobbak tart. A' 12d. szám alatti irat' szerzője (59. 's köv. lap.) olly kevéssé kedvező életrajzot ad ezen új Messiásról, hogy esodálni lehet, mikép illy ember, kinek élte „kicsapongások' és rendetlenségek' sora“, pártolókat találhatott, kik őt vallják pirulás nélkül felekezetök' szerzőjének. Gróf Saint-Simon egy régi nemes és birtokos francia nemzetségből származott, 's az amerikai szabadító háborúban, a' francia sereggel őt' ütközetben vett részt. Innét tért vissza (ha igaz) azon tulságos gondolattal, mi szerint az egész europai társi állapotnak teljes átváltozáson kellene általmenni: azonban évek múltak, míg küldetéséhez fogna. A' múlt század' lázadói feldúlták a' fennállót, ő nem vett benne részt; hanem ennek előre kellett mennie, mi előtt „egy új általános tanítmány' javaslata“ életbe léphetett. A' *Doctrine* (12. sz.) szerzője SS.' életét a' forradalom' kezdetétől, halálaig négy szakaszra osztja; hét esztendő, úgy mond, pénzspeculációkkal, hetet tudományos anyagok' gyűjtésével, tizet „a' philosophia' megújításával“, végre utolsó éveit politicával töltötte. Annyi bizonyos, hogy SS. roszul intézett nyerekedések, 's vendégeskedések által vesztegetvén el értékét, 's ekkép koldusbotra jutván, irás és szemtelen koldulás által kívánta szokott életmódját folytathatni. Azt is megvallja a' szerző, hogy bizonyos tekintetben nem méltatlanul neveztetett sokaktól alkalmatlan alamiznaszedőnek, telhetetlen kölcsönzőnek: de ő az így összeszerzett pénzeket csak

fontos küldetése' kivitelére fordította. Azonban nem segíthetvén magán SS. így sem egészen, 1823. önmaga véget akart életének vetni; de nem sikerült. Tudományos munkássága 1802ben kezdődik, 's a' „Nouveau christianisme“ czimű irattal végződik, melyet 1825ben, kevésel halála előtt adott ki. Biographusa mint legjelesbeket ezeket hozza fel: *Introduction aux travaux scientifiques du XIX siècle*; *Les lettres au bureau des longitudes*; *Les lettres sur l'Encyclopédie*; 's panaszkodik, hogy a' párizsi tudósok, mind a' mellett, hogy őket SS. sokszor megvendégelte, nem voltak munkái iránt igazságosak. A' Bourbonok' visszaállítása után, 1814, politicára adván magát, számtalan szállíratokon kívül ezeket nyomtatá: *La réorganisation de la société européenne*; *L'industrie*; *L'organisateur*; *Le politique*; *Le système industriel*; *Le catéchisme des industriels*. Azonban írásai nem igen keltek, 's könyvárosai nem akarták többé munkáit nyomtatni. Tehát ön költségén adván azokat ki, önmaga árulta ismerőseinek, 's egyebeknek házaikhoz küldte stb. Azalatt radicalis elvei még is szerettek neki egy kis hírt, 's így találkoztak Párizsban több írók, kik hozzá csatlakodások által érdekök' hasznát reménylék. Első párt-hive lett *Rodrigues Olind*, egy gazdag bank-ur' fia, ki vele 1824dikben *Le système de politique positive* adta ki. 1825dikben még több tanítványai gyűltek, mint *Halery*, *Duvergnier*, *Bailly*, *Enfantin*, 's ezek a' SS. által *Le producteur* czím alatt kezdett folyóiratot 1826. december' 12eig folytatták, míg fensőbb rendelet el nem nyomta. Már most pihenni lát-szott a' saintsimonismus; midőn Enfantin, 1828. dec. 17. eleinte szobájában, később egy, külön e' végre bérlett nagyobb helyen az új tanítmány felett leczkéket tartani kezdte. Rodrigues visszavonult, 's ez által Enfantin olly tekintetet nyert felekezete előtt, hogy „père“ névvel főnek választatnék. A' hívek' száma növekedett; a' tüzesebb democratáknak tetszettek elveik, ábrándos és könnyelmű ifjak, illyetén asszonyszemélyek, kik szívesen emancipálódtak volna a' politicalai és vallási iga alól, 's bel- 's külföldi kalandorok gyűltek a' saintsimonismus' zászlója mellé. Szereztetett nem csak pénz, hanem földbirtoka is lón a' felekezetnek, mellynek apostolai már most az új hit' ágazatait, mint azok előadattak, ki is adák; 's így támadt 1829ben a' 12d. sz. alatti könyv. Csak ez foglalja magában a' rendszert, mert SS' írásaiban csak töredékesen találtatnak föl elvei; még tökéletesben van az a' 13d. sz. alattiban kifejtve. Magyarárgaták pedig 's terjesztették számos, a' 14d. sz. alattiban felhozott szállíratok, folyóírások, ujságcikkelyek.

Szívesen adnók itt mind ezek' segedelmével a' saintsimonismus' sajátos szellemét: de ezt tenni bajos, minthogy magok annak hirdetői sem állították fel tanítványok' egészét teljes világosságban. Mindazáltal alapul a' következő okfők szolgálnak: *Kinek kinek tehetsége szerint, 's minden tehetségnek munkái szerint jusszon bér; örökösödés semmi; csak erkölcsi, értelmi és ipari tehetség' jogánál fogva van kormányfő; a' társaság jövőjében az erkölcsi, testi és értelmi sors' javulása által legyen organisálva; pap, tudós és munkás: im ez az egész társaság; papok' kormányfeje, tudósok' kormányfeje, munkások' kormányfeje, im az egész kormány; 's minden javak az egyházéi, 's minden foglalatosság religiói functio 's egy hágcso' a' társi hierarchiában.* Nem tagadhatni, hogy ezen 's egyéb Iocus communisok tetszés szerint mindennemű magyarázatra képesek. Az alatt egy, a' követek' házában beadott vád kényszeríté a' felekezet' fejét magát némelly főelvek iránt határozottabban kifejezni. Mauguin a' követek' kamarájában 1830. sept. 29. a' saintsimoniakat mint félig vallásos, félig political felekezetet említé, mellynek okfője a' közös birtok; más nap Dupin azt adá hozzá, hogy egy más valami (az asszonyok) is közösnek tekintetik e' felekezet által; 's ezért *Enfantin oct. 4.* a' kamara' elnökéhez irt levelében (I. a' 12. sz. végén) igyekezik Mauguin' és Dupin' vádaikat megczáfolni, de okai ép ész előtt csak erősítik a' két követ' vádlatit. „A' saintsimoniak, u. m., kivétel nélkül minden születési kiváltságok', 's így az öröklési jog' eltöröltetését is kívánják, minthogy ebből az következik, hogy a' társi öszveköttetés' hasznában csak igen kevesen részesülhetnek, 's a' legnépesebb osztály szükség', tudatlanság' és inség' martalékjává lesz; azt kívánják tehát, hogy minden dolgozó eszközök, földbirtok és pénzérték, mellyek most egyesek' magányos tulajdonai, egy közös értékalapba központosítassanak, hogy, u. m. mindenik' kötelessége legyen tehetségei' kifejtése, gazdagsága pedig munkáinak mértéke. **Továbbá, a' keresztyén vallás, u. m. az asszonyokat felszabadítá** ugyan a' rabság alól, de alárendeltségre kárhóztatta, 's egész Európában vallási, political 's polgári kizárások nyomják. A' saintsimonismus az ő teljes felszabadításokat kívánja; mindazáltal nem ellenzi, ha valamely nő keresztyén módra csak egy férjhez akar menni. Nem frígyesei ugyan az új rendszer' hívei a' democrata egyesületeknek, de jó barátjai; hivatások pedig: a' körültekintő felhalmozódó romok felett új társaságot alapítani, melly a' haladás' minden kívánatainak vallásos és békés irányt adjon.“ Mikor *Enfantin* atya ezen le-

velét adta ki, apostolai boldog idöket éltek; Mesnilmentant jószág az új egyház' „pápájának“ Romája volt, hol tanítmányai gyakoroltattak is, 's új szálliratok készültek, mellyeknek közel megjelenésével Fournel (a' 14. sz. alatt) fenyeget bennünket. Azonban a' francia kormánynál e' felekezet' iparkodásai aggodalmat támasztottak, és méltán! 's Enfantin atya bevádoltatott, 's St. Pélagie' fogházába záratott; honnan kiszabadulván, néhány „apostolokkal“ együtt elhagyá Franciaországot, tanítmányát napkeletre általültetendő. De mind ezek mellett a' SS.' felekezete feloldozva nincs, sem gonosz szelleme nem hagyta azt el; moráljok egy időre visszahuzódott, annál hevesebben csatlakoztak a' néppárt' zászlójához. Legvészedelmesebb oldalok az, hogy a' pórnépnél 's a' kevés értékű közép osztálynál az emberi méltóság' és függetlenség' érzését, a' törvényes jogok' és szabadságok' tiszteletét eltompítják; 's azon ürügy alatt, hogy a' jelen kormányt, melly véleményök szerint nem uralkodik a' juliusi elvek szerint, meg kellene dönteni, a' népnek — de igazabban, önnön magoknak — szeretnék az uraságot kivíni. Felforgatásra czélzó szándékokat a' külföldön is ohajtják terjesztetni; így adtak ki 1831ben különösen Belgium' számára egy folyóiratot (L'organisateur belge), küldtek Angliába apostolokat, de különös foganat nélkül; Németországban a' kormányok' figyelme áll ellenök. Reménylhetni, hogy Franciaországban is el fog enyészni, mit sem ész, sem erkölcsiség, sem országos tekintetek nem javalhatnak.

15. *Archives des sciences morales et politiques, ou Revue du progrès social* (Erkölcsei 's politikai tudományok' tára, vagyis a' társi haladás' szemléje. Párizs, 1834).

Sehol nem üzetik az országos együttlét' tudománya, olly buzgóan, sehol nincs az forma szerint annyira kimívelve mint Franciaországban; de a' társaság sincsen sehol olly sülyedésben, nincs erkölcsi és politikai kapcsaitól annyira megfosztva, mint épen ott. Ezen állítás nem foglal magában ellenmondást: Épen azért, mivel a' társaság összeköttetése olly laz (locker) 's feloldódzásához olly közel: iparkodik annyi építész és napszámos, azt egészen más alapon újra felépíteni. Ez milly stilusban, arányban és anyagokból történjék, kevesen egyeznek meg. Hogy tehát ezek' iránt értesíthessék egymást: alapítatott „A' társi haladás' szemléje“, melly a' francia időszaki literatúrának egy nagy hézagát pótolja ki; 's a' külföld' figyelmét is megérdemli azon ritka alaposság miatt, mellyel név szerint a' német philosophia rostáltatik. Egyebek közt a' következő tárgyak

jöttek már szóba: a' francia társaság' javítása; Lamartine' politikai pályája; az Egyesült-Országok' bankja; a' rabság' eltörlesztése a' francia gyarmatokban; Schleiermacher; Jacobi F. H.; Hegel; Bentham; Fourier' ipari theoriája; Swedenborg' és Böhmes' mystica philosophiája; Ancillon' hite és tudása; Bacon', Leibnitz', Demaistre', Saint-Simon' életeik; Napoleon, stb.

HISTORIA.

16. *Rerum gallicarum et francicarum scriptores, tomus XIX.* (francia czímmel is. Gallus és francia történetek' gyűjteménye. XIXd. köt., Brial Mih. által; befejezték 's kiadák Naudet és Daunon. Párizs, 1833. fol.).

A' jelen 19d. kötet az utolsó, mellyet Brial szerkesztett, de mellynek befejeztetését el nem érte. Azért is az előszó ezen munkás férfiú' életét közli, ki 1743ban Perpignanban született, igen ifju korában a' híres szentmaurusi congregatióba lépett, 's eleinte Toulouseban, 1771 óta Párizsban lakott, hol Dom Bouquet az itt szóban levő historiai gyűjteményhez, a' 12d. kötettől fogva, munkatársnak vette fel. A' forradalom' korát visszavonúlva 's egyedül tudom. foglalatosságainak élve huzta ki; míg annak csillapulta után az új „nemzeti intézet“ (fr. acad.) a' munka' folytatását határozván, azt az ő ügyeletére bizta, 's 1805ben tagjává is nevezte. Így tehát a' 14d. kötettől (Bouquet nem élt többé) a' 19dikig szerkeszteté e' jeles gyűjteményt; de ama' más nagy munkában is, Franciaország' literaria historiájában, midőn 1807ben annak folytatása határozottatott, munkás részt vett. Szerencsére sokáig is élt, 's csak 1828ban mult ki, 85d. évében; 's helyébe Daunou és Naudet nevezettek az academia által ügyelőknek, kik már a' jelen kötet' végrehajtásában is fáradtak; melly Fülöp Auguszt és VIII. Lajos' országlásokot fejezi be, 's kizárólag az albigensis viszontagságoknak van szánya. Tartalom: 1. *Petri, valium Sarnaii monachi, historia Albigensium et sacri belli in eos suscepti*; a' kir. könyvtár' codexéből, helyesben mint Duchesnenél. 2. *Histoire de la guerre des Albigéois*, egy névtelentől, ki a' 14d. század' elején élt; ennek csak két kézirat van Franciaországban, 's mind kettő hézagos. 3. *Guilielmi de Podio Laurentii: historia Albigensium*; két kir. kézirat után, helyesben mint Duchesne' gyűjteményében. 4. Kivonatok némelly krónikákból, a' mennyiben az albigensis háborúkat illetik. 5. Pápak' levelei, III. Orbántól, III. Honoriusig, legtöbb III. Inczéhez, vagy tőle. 6. Mutatók 's hozzáadandók.